

heter som breven uppvisar och som blir tydliga inte minst i bilagedelen, där ett antal brev citeras i sin helhet, är så uppenbara att normen för kvinnlighet blir väldigt vid. Det är bara med litteraturhistoriskt facit i hand man kan säga att Lindahls sätt att skriva uppvisar en kvinnlighet som vår tid på något sätt känner igen.

Det är också Lindahls brev som enligt Löwendahl börjar närma sig litteratur på riktigt. Steget till att publicera sig, att ge ut sina brev av trycket, som hustrun till en av hennes adressater, Linnerhjelm, gjorde, borde enligt Löwendahl ha varit ganska kort även för Gustava Lindahl. Nya frågor om genus och självkonstruktion inställer sig. Är det borgerligheten som håller tillbaka? Om det är så att borgerlighetens ideal expanderar, vad händer i så fall med adelskvinnornas rådrum? Vilken är skillnaden mellan brevskrivande och andra sociala aktiviteter? Innebär den att brevskrivandet är något som man så påtagligt gör, medan socialt formad livsstil i övrigt tycks mer given av omständigheterna? Skall De la Gardies brev karakteriseras som bruksbrev medan Lindahls brev kan kallas litterära? Och är det så att Lindahls kvinnlighet ligger närmare en föreställning om kvinnlighetens essens och därför får stå på titelbladet? De brev som presenteras och tolkas i Löwendahls avhandling är innehållsrika och underhållande, analysen av dem är noggrann och välgrundad. Som sig bör väcker både breven i sig och tolkningen av dem nya frågor att gå vidare med.

Agneta Helmius

Erik Magnusson, *Gränsöverskridande koordination: syntaktisk förändring i äldre svenska*, Nordistica Gothoburgensia 28 (Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 2007). 357 s.

Allt sedan 1980-talet har den språkhistoriska forskningen upplevt något av en renässans i Sverige, vilket tillsammans med nya teoribildningar har bidragit till ett starkt uppsving för historisk syntax, ett ämne som dessförinnan behandlats ganska stymmoderligt i svensk språkvetenskap. På samma sätt har intresset också i allt högre grad kommit att riktas mot andra epoker än de medeltida som tidigare oftast stod i centrum för det språkhistoriska studiet. Erik Magnussons avhandling *Gränsöverskridande koordination: syntaktisk förändring i äldre svenska*, framlagd vid Göteborgs universitet i januari 2007, är inget undantag i detta avseende: med titeln

»äldre svenska» avses perioden 1600–1800. Till skillnad från flera andra undersökningar av nysvensk syntax gör Magnusson således inte halt vid den äldre nysvenska periodens slut 1732 utan låter sin undersökning omfatta också yngre nysvensk tid. Avhandlingen bidrar därmed till att kasta ljus över syntaktiska förändringar under en period som hittills har varit ganska utforskad.

Den centrala frågeställningen i Magnussons avhandling är relaterad till koordinationen (d.v.s. med *Svenska Akademiens grammatiks* ord »en konstruktion där två (eller flera) led med samma syntaktiska funktionsmöjlighet förbinds») och dess betydelse för ett antal ordföljdsfenomen i nysvenska. I kapitel 1 presenteras det övergripande syftet med avhandlingen: att förklara varför de ordföljdsmonster som illustreras i nedanstående exempel inte längre är möjliga i modern svenska. Mer precist rör det sig om den inbördes ordningen mellan finit verb och adverbial dels i bisatskoordinationer (exempel 1), dels i huvudsatskoordinationer (exempel 2), och om en ledföljd med det finita verbet före subjektet (VS-ordföljd) i huvudsatskoordinationer (exempel 3). Exemplet är hämtade från Nils Matson Kiöpings reseskildring från 1674.

- 1) [...] hwilcka icke allenast öfwade sig i Språk ut-han woro och mächta älskande både till Music, Sång och Speel [...]
- 2) Och när jag ätit hade, begärade jag åter Watn till att twätta mig med, och åter läste Fader vår.
- 3) Och emådan jag allenast på någre Platzer wid Stranden warit hafwer, fan jag ther inthet annat än Landet, förstördt aff Tartaren, och hafwer han lijkawäl effterlåtit Inbyggjarom frijt att bruka sin Gudztienst [...]

Efter att i avhandlingens andra kapitel ha gjort en noggrann genomgång av tidigare forskning på området preciserar Magnusson det övergripande syftet genom att formulera tre frågor som också ligger till grund för den fortsatta framställningen: Hur fördelar sig i äldre svenska pre- och postverbala adverbial i enkla bisatser respektive subjektlösa koordinationsled i bisatser? Under vilka omständigheter kan ett finit verb sakna subjekt i äldre svenska? Vad tyder på att den äldre svenska VS-ordföljden representerar en (X)VS-struktur (alltså en underliggande fullständig satsstruktur där det första ledet enbart är fonetiskt realiserat)?

Materialet som ligger till grund för undersökningen är omfattande och presenteras tillsammans med me-

toden i kapitel 4 (mer generella metodiska resonemang förs dessutom i kapitel 3). I undersökningen ingår sammanlagt 25 texter skrivna av författare födda mellan 1611 och 1785. Texterna är valda så att de skall reflektera det samtida språket i så stor utsträckning som möjligt, och Magnusson har därför uteslutit lagtexter och religiös litteratur från sin korpus och i stället låtit den omfatta mer informella texter som dagböcker, brevsamlingar och reseskildringar. Redovisningen av materialet är mycket omsorgsfull, och fakta presenteras såväl om de enskilda texterna som om deras författare.

I kapitel 5 redovisas resultatet av undersökningen. När det gäller den första frågeställningen, ordningen mellan finit verb och adverbial i bisatskoordinationer, visar studien att de undersökta texterna kan delas in i två grupper: i texter skrivna av de äldre författarna i korpusen (födda fram till 1724) dominerar en ordföljd där det finita verbet föregår adverbialen (som i Kiöpings exempel ovan: *woro och*), medan en ordning med adverbial före finit verb (*också vore*) dominerar hos de yngre författarna (födda efter 1737). Ovanstående resultat gäller subjektlösa koordinationsled; i bisatser med utsatt subjekt är den moderna ordföljden (med adverbial före finit verb) dominerande i hela avhandlingskorpusen.

Också vad beträffar den andra frågeställningen menar Magnusson att det är möjligt att göra samma indelning av avhandlingskorpusen i en äldre respektive en yngre del eftersom den typ av exempel som presenterades i 2) visar sig vara sparsamt belagda i de yngre texterna. I detta fall är det enligt min mening dock svårare att se en riktigt tydlig skillnad mellan äldre och yngre texter, delvis beroende på att Magnussons frekvensmått i detta fall (antalet belägg per 100 excerperade sidor) är ganska godtyckligt.

Slutligen argumenterar Magnusson med utgångspunkt från sin undersökning av den tredje forskningsfrågan att det stora flertalet av koordinerade verbinitiala satser med postverbalt subjekt inte kan betraktas som fullständiga satser med ett realiserat preverbalt led. Så är däremot – enligt Magnusson – fallet för de verbinitiala satser som inte är koordinerade.

Sin teoretiska hemvist har Magnusson i den generativa grammatiken, och kapitel 6–9 ägnas åt en generativ beskrivning av de påvisade fenomenen. Det kan därmed invändas att Magnussons förklaring till varför äldre svenska skiljer sig från modern när det gäller koordinationsmönster snarast reduceras till en formaliserad beskrivning inom ramen för denna teori. Det är dock inte hela sanningen. I kapitel 10 pekar Magnus-

son avslutningsvis på möjligheten att medveten språkvård kan ha medverkat till att äldre ordföljdmönster har kommit att renas bort ur skriftspråket. Det är en intressant hypotes, särskilt med tanke på att språkvård tidigare knappast har diskuterats med avseende på den syntaktiska nivån i språket.

David Håkansson

Soili-Maria Olli, *Visioner av världen: bädelse och djävulspakt i justitierevisionen 1680–1789*, Skrifter från Institutionen för historiska studier 17 (Umeå: Umeå universitet, 2007). vi+194 s.

Den beryktade djävulspakten är inte bara en demonologisk fiktion eller ett spännande inslag i böcker och filmer. I till exempel 1600- och 1700-talens Sverige fanns det människor som, ibland med sitt eget blod, förskrev sig till Satan själv i hopp om att denne skulle hjälpa dem att nå vissa mål. Till yttermera visso tycks en del personer i någon mån ha trott att den onde till och med var en starkare och mera hjälpsam kraft än Gud. I andra fall kan sådana uttryck ha varit en del av en folklig skatt- och hädelsekultur som försökte handskas med svårgripbara religiösa dogmer. Ibland tog sig föreställningarna uttryck i artikulerade hädelser. Att på detta sätt småda Herren eller ingå förbund med Djävulen betraktades under 1600-talet och i viss mån även 1700-talet som ett fasansfullt brott mot Gud, kristendomen och allt som var gott och respektabelt. Den lutherska överheten ville skapa en särskild ordning i samhället med utgångspunkt i en enhetlig religion. Således kunde människor ställas inför rätta för sådana överträdelser, vilka ofta var belagda med dödsstraff. Därigenom finns det beträffande hädelse och djävulsförskrivning under tidigmodern tid ett tämligen rikt, och hittills relativt sparsamt undersökt rättsligt källmaterial. Det är ett material som kan ge historiker och andra forskare värdefulla upplysningar om olika tidigmoderns mentaliteter, förhållningssätt och strategier.

I sin avhandling undersöker historikern Soili-Maria Olli just hädelsebrott och djävulspakter i Sverige 1680–1789. Detta görs genom rättsliga källor från Justitierevisionen. Dit kunde människor nämligen från och med 1680 ansöka om revision för redan avkunnade dödsdomar från andra domstolar. Det är dock inte fråga om en primärt rättshistorisk studie. Olli inriktar sig på att åskådliggöra förhållningssätt hos olika grup-